

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Jenseits des Schwarzbuchs — Hoe herstellen psychoanalytici van de aanval?

Vandaag, 27 januari 2006, wordt de geboortedag van Mozart gevierd. Tien dagen lang horen we op de Vlaamse radiozender Klara alleen muziek van die hemelse jongeling, slechts onderbroken door interviews met grootheden die over hun liefde voor Mozart spreken. Volgens Harnoncourt zijn er slechts drie componisten die perfecte opera's hebben geschreven: Monteverdi, Mozart en Verdi in zijn rijpe periode. Had de honderd jaar jongere Freud iets over Mozart te zeggen? Ik weet het niet. Wellicht komt het antwoord spoedig. Freud had wel het geluk Gustav Mahler tijdens een wandeling, ultrakort te analyseren ... misschien is de naam Mozart dan gevallen? Freud heeft zichzelf ooit muzikaal analfabeet genoemd. Ik ben benieuwd of Mozart terug te vinden zal zijn in de trefwoordenlijst van de nieuwe Freuduitgave, die eraan komt en waar Uitgeverij Boom heel fier op is.

Is er nog nieuws van het analytische front? Wel, we likken onze wonden nog na de zware aanval in het novemnummer van het Vlaamse weekendnummer *Knack* naar aanleiding van de publicatie van *Le livre noir de la psychanalyse*, een boek van meer dan achthonderd bladzijden waarin veertig auteurs uitleggen wat er schort aan ons werk. Wordt 'Freud bashing' dan toch een nieuwe olympische discipline? Mijn patiënten hebben in de sessie die volgde op het verschijnen van het artikel terechte, kritische vragen gesteld. Maar het bleef bij een rimpeling aan het oppervlak, hun analytische proces loopt verder, het werk vindt zijn voortgang. De argumenten in het aangehaalde artikel smaken als oude koek. Wij zijn immers Freud ontgroeid; wordt niet elke analyticus meer zichzelf en minder een volgeling van? Freud is hoogstens een belangrijke invloed in onze wordingsgeschiedenis. Verschillende Vlaamse collegae-analytici van uiteenlopende richtingen hebben terecht genuanceerd gereageerd op het artikel van De Ceulaer.

Er zijn ook plezierige ontwikkelingen. De Vlaamse Vereniging voor Psychiatrie organiseert op vrijdag 24 maart 2006 haar lentesymposium te Grimbergen met als titel: *De droom in de hedendaagse psychiatrie*, met bijdragen uit de psychoanalyse, de neurowetenschappen en het slaaponderzoek. Het is inmiddels bekend dat Solms de neurowetenschappelijke opvattingen van Hobson, die de psychoanalyse schade hebben toegebracht, sterk in twijfel trekt. Recent onderzoek wijst er meer en meer op dat dromen en

remslaap toestanden zijn die los staan van elkaar. Ze worden gegenereerd door verschillende, maar wel interactieve hersencircuits. Dromen worden voortgebracht door een netwerk van frontale kwabstructuren die georganiseerd zijn rond de driftmatige-motivationele circuits. Dit is een neurowetenschappelijke ondersteuning van de wensvervullingstheorie van Freud. Momenteel is er een hypothese die stelt dat het 'seeking-system' dat een centrale rol speelt bij hallucinaties en verslavingen de primaire generator is van dromen. Mogelijk valt het seeking-system van Panksepp (1998) samen met Freuds libidinale drift. Momenteel durven neurowetenschappers niet meer te stellen dat dromen motivationeel neutraal zijn en geen primaire ideationele, volitionele of emotionele inhoud bezitten. In het laatste boek van Stroeken, dat in het voorliggende nummer wordt besproken, wordt deze discussie nog verder gevoerd op een manier die voor de niet-medisch geschoolde analytische lezer bijzonder toegankelijk is.

Maar we moeten wel afstand doen van de idee dat dromen ons bij een historische waarheid uit het vroegkinderlijke verleden zullen brengen. Terwijl ik het boek van Bateman en Fonagy (2004) over 'mentalization-based treatment' bij borderlinepatiënten las, stelde ik vast dat Bateman reconstructies nog steeds als zinvol ervaart. Ze zijn volgens hem essentieel in een therapeutisch proces omdat ze een coherent zelf-narratief genereren. Wat volgens hem verbetering brengt voor borderlinepatiënten is het geven van een alternatief perspectief — dat in ieder geval anders is dan dat waartoe de patiënt bewust toegang heeft. Het beleefde verleden is slechts één perspectief en niet noodzakelijk het meest relevante. Mogelijk is het perspectief van de analyticus en dit van betekenisvolle anderen (denk maar aan groeps-therapie), minstens even essentieel. Maar de creatie van een narratief is de curatieve factor. We mogen ons bij borderlinepatiënten niet blind staren op hun voorgeschiedenis maar kunnen het best hun actuele ervaring als focus nemen. Bateman is een boeiende man. Hij heeft inmiddels toegezegd om in Sint-Truiden een voordracht te houden op donderdag 5 oktober 2006. Noteer dit alvast in jullie agenda.

Ook beweegt er van alles in onze verenigingen. Over de Nederlandse situatie hoor ik af en toe iets overwaaien, maar niet genoeg om er zelf over te schrijven. In de Belgische vereniging zal het in de toekomst mogelijk gemakkelijker zijn om 'full member' te worden. Onze opleiding is georganiseerd volgens het Franse model (zoals door Kernberg in 2000 beschreven). De nadruk ligt vooral op de eigen psychoanalyse voordat met de formele opleiding gestart kan worden. Wij moeten twee extra stappen zetten alvorens de eindmeet te bereiken, dus meer dan in een andere Europese analytische vereniging. Dit verandert nu. Geaffilieerde leden die reeds geruime tijd een psychoanalytische praktijk voeren, kunnen het geassocieerd lidmaatschap nu snel verwerven. Voortaan zal de duur van het aspirant-lidmaatschap niet langer dan vijf jaar mogen bedragen. Kortom, het lijkt allemaal wat soepeler

te worden. Maar toch blijft er een grote behoefte aan objectieve criteria en transparantie bij de evaluatie van de opleiding.

Ten slotte nog iets over wat jullie, lezers, in dit nummer zullen proeven. Het institutionele werk komt ditmaal ruim aan zijn trekken. Patrick Meurs schrijft in een origineel artikel hoe een opvanghuis voor allochtonen tot een faciliterende omgeving kan worden, in navolging van onder anderen Françoise Dolto. De Franse institutionele psychotherapie komt verder aan bod in de recensie van Leen Van Compernelle over het boek van Ledoux. Het unieke van La Borde, een therapeutische gemeenschap voor psychotici aan de Loire, is volgens haar zijn voorbeeldfunctie. Er wordt gewerkt vanuit een concept dat aansluit bij de zorgbehoefte van de patiënt waarbij men voortdurend kritisch blijft, zonder zich te verschuilen achter een veilig wetenschappelijk of administratief discours. Trui Missinne ontdekt in het boek van Faimberg een nieuwe koninklijke weg tot het onbewuste, namelijk de interpretatie van het verkeerd begrijpen van de analysant. Vooral de postkleiniane stroming manifesteert zich in de recensies. Zo bespreekt Ronny Vandermeeren een boek van Eigen, beïnvloed door Bion. Rudi Vandenborre is getroffen door de stelling van Harris Williams dat de muze niet louter metafoor is, maar een interne identificatie met een levend object. De psychoanalytische poëtica is inderdaad de keerzijde van de huidige mentalisatiemodus. Christine Franckx is opgetogen over de idee van een workshop waarin ervaren senior-analysanten deelnemen en hun moeilijkste analytische behandelingen openlijk bespreken. De recensie van Solange Leibovici is een pittige smaakmaker vooraleer we ons aan het Žižek-menu begeven. Žižek is een van de meest spraakmakende denkers van deze tijd. Hij interpreteerde Lacans werk aan de hand van de populaire cultuur en gebruikt anderzijds Lacans ideeën in zijn analyses van filosofische en politieke kwesties. En wie wil weten of Freud nu al of niet een affaire heeft gehad met zijn schoonzus Minna, kan het best onmiddellijk de recensie van Harry Stroeken zoeken. Ik kan ook begrijpen dat Frans Schalkwijk zich niet wenst te excuseren voor Freuds visie op de vrouw. Waarom zou Karin Mispelblom het niet doen? Volgens Van der Schoot is zij de referentie over de actuele psychoanalytische opvattingen in verband met de vrouwelijkheid. De lezer zal in het verslag over het jubileumsymposium een concept vinden dat me nog niet bekend was, namelijk 'extractive introjection'. Hierbij eigent iemand zich een deel van het psychisch leven van de ander toe en laat (haar) leeg achter.

Ten slotte wil ik jullie nog even laten mijmeren over de nieuwe lay-out van het nummer. Apart, niet?

Marc Hebbrecht

Literatuur

- BATEMAN, A. & FONAGY, P. (2004). *Psychotherapy for borderline personality disorder — Mentalization-based treatment*. Oxford: Oxford University Press.
- DE CEULAER, J. (2005). Freud est mort. *Knack*, 35 (47), 52-56.
- KERNBERG, O. F. (2000). A concerned critique of psychoanalytic education. *The International Journal of Psychoanalysis*, 81, 97-120.
- MEYER, C. (2005). *Le livre noir de la psychanalyse*. Parijs: Editions des Arènes.
- PANKSEPP, J. (1998). *Affective neuroscience — The foundations of human and animal emotions*. New York: Oxford University Press.

► Bestuurswissel

Bij de start van deze jaargang hebben twee bestuursleden het Tijdschrift verlaten.

Dr. Kees Nuijten vertegenwoordigde er sinds het najaar van 2002 de Stichting Psychoanalyse en Cultuur en belichaamde als literatuurwetenschapper de pijler van de zogenaamde <toegepaste> psychoanalyse. Ondanks zijn drukke onderwijsactiviteiten, was hij het *Tijdschrift* zeer genegen en liet hij overtuigend zijn stem horen in verschillende beleidsaangelegenheden. Kees, dank voor uw betrokkenheid en engagement.

Ariëtte van Reekum moest haar bestuursmandaat beëindigen omdat ze de maximale periode van tweemaal vier jaar heeft volbracht. Sinds einde 1997 bekleedde zij, namens het Nederlands Psychoanalytisch Genootschap, de functie van bestuurssecretaris. Zij deed dat met verve en gedrevenheid, die tegelijkertijd alle ruimte lieten voor een open uitwisseling van visies. Ariëtte kon, met andere woorden, haar standpunten duidelijk op de agenda plaatsen zonder deze op te dringen, naar andermans standpunten luisteren zonder zelf te zwijgen. Steeds stonden daarbij de actuele belangen van de psychoanalytische onderneming op de voorgrond. Zij was op de bestuursvergaderingen niet alleen present, zij was er *aanwezig*. Het *Tijdschrift* heeft veel aan haar te danken. Ariëtte, bedankt voor uw jarenlange inzet en voor de prettige samenwerking.

Het stichtingsbestuur verwelkomt de nieuwe bestuursleden wier kandidatuur door hun voorgangers werd ondersteund, en wenst hun een boeiende tijd bij het *Tijdschrift*: Johanna Kessler voor het NPG en Jo Smet voor de Stichting Psychoanalyse en Cultuur.

Michel Thys, voorzitter